

UDK: 340.13:368.042:347.56:347.739+347 921.4(497.11)

Mr Slobodan N. Ilijić¹

POZITIVNOPRAVNI ASPEKTI OBAVEZNOG OSIGURANJA STEČAJNIH UPRAVNIKA I ADVOKATA U SRPSKOM PRAVU OSIGURANJA

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

U radu se razmatra deo zakonodavnih reformi u oblasti pravosuđa, i to u dva zakona. U Zakonu o stečaju iz 2009. godine i u Zakonu o advokaturi iz 2011. godine analizirani su pozitivnopravni aspekti uvođenja obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i advokata. Autor je najpre prikazao kako glase pozitivnopravne odredbe u svakom od ta dva zakona, kao i podzakonski opšti akti doneti na osnovu tih zakonskih odredaba. U nastavku su za svaki od ta dva zakona sagledavani pojedini elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i advokata. U zaključku se kaže da su u Zakonu o stečaju predviđeni obavezno i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika i da su samo neki važni elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika sumarno regulisani, te je jedino u tom delu predloženo noveliranje Zakona o stečaju. U odnosu na Zakon o advokaturi, zaključeno je da su elementi obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata sumarno regulisani i da zahtevaju noveliranje tog zakona, saglasno izloženim argumentima u ovom radu.

Ključne reči: *obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti; stečajni upravnik; advokat; zakon.*

¹ Član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije
I-mejl: slobodanilijic@yahoo.com
Rad je primljen: 11. marta 2019.
Rad je prihvaćen: 23. marta 2019.

I. Uvodne napomene

1.1. U zakonodavstvu Srbije na početku XXI veka započete su velike reforme u oblasti pravosuđa. U tim zakonima uvedena su obavezna osiguranja od profesionalne odgovornosti pojedinih pravosudnih profesija. Važeći Zakon o stečaju² donet je 2009. godine, a počeo je da se primenjuje od 1. jula 2010. godine. Naredne, 2011. godine donet je Zakon o advokaturi.³ Zakon je stupio na pravnu snagu 17. maja 2011. godine, a s primenom odredaba kojim je uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata početo je 18. maja 2012. U relativno kratkom vremenskom razmaku ZOS i ZA uveli su obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika odnosno advokata. U ovom radu biće reči o nekim aspektima obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti samo za stečajne upravnike i advokate.

1.2. Individualni stečajni upravnik i advokat spadaju u pravosudne profesije. Kad su u pitanju advokati, nije bilo dilema spadaju li oni u pravosudne profesije. Dileme⁴ oko pripadanja pravosudnim profesijama vezivane su samo za stečajne upravnike. **1.2.1.** Ta dilema se naročito javljala na početku desetogodišnje primene ZOS-a. Tada su postojale Agencija za privatizaciju i Agencija za osiguranje depozita. One su imale ovlašćenja da odrede svoje pojedine zaposlene-poverenike tih agencija da u svojstvu poverenika kolektivnog stečajnog upravnika učestvuju u stečajnom postupku društvenih preduzeća. Ti poverenici kolektivnog stečajnog upravnika vršili su uloge stečajnih upravnika u stečajnom postupku, kao i individualni stečajni upravnici. U međuvremenu, Agencija za privatizaciju je prestala da postoji. Zaposleni-poverenik u Agenciji za osiguranje depozita ne pripada pravosudnoj profesiji. Njega određuje rukovodilac Agencije za osiguranje depozita, on ne polaže ispit za stečajnog upravnika u okviru Agencije za licenciranje stečajnih upravnika i samim tim ne stiče svojstvo aktivnog stečajnog upravnika koga imenuje stečajni sudija, a što je osobito važno – nije dužan, kao poverenik kolektivnog stečajnog upravnika, da se obavezno osigura od profesionalne odgovornosti. Stoga ti poverenici kolektivnog stečajnog upravnika ne spadaju u pravosudne profesije. U pravosudnu profesiju spadaju samo individualni aktivni stečajni upravnici, koje je imenovao stečajni sudija sa liste aktivnih stečajnih upravnika (koju je prethodno formirala Agencija za licenciranje stečajnih upravnika). **1.2.2.** Dalje, individualni stečajni upravnik i advokat razlikuju se u pogledu građanske odgovornosti. Za propust ili grešku stečajnog upravnika⁵

² *Službeni glasnik RS* br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-US, 83/2014, 113/2017 i 44/2017 (dalje u tekstu: ZOS).

³ *Službeni glasnik RS* br. 31/2011 i 24/2012-US (dalje u tekstu: ZA).

⁴ Mr Slobodan Ilijić: „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Pravna riječ* br. 32/2012, str. 757–768.

⁵ Doc. dr Vladimir Kozar: „Osnovi odgovornosti za štetu u stečajnom postupku“, *Pravni informator* br. 2/2012, str. 19-25; Doc. dr Vladimir Kozar: „Građanskopravni osnovi odgovornosti stečajnog upravnika i države u stečajnom postupku“, *Pravo, teorija i praksa*, br. 1-3/2012, str. 44–59.

mogu da odgovaraju država i stečajni upravnik ličnom imovinom, dok za propust ili grešku advokata može da odgovara samo on sam, to jest advokat⁶ ličnom imovinom.

1.2.3. Težište izlaganja u ovom radu biće na pozitivnopravnim aspektima obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti individualnog stečajnog upravnika i advokata. U daljem izlaganju pod stečajnim upravnikom smatra se individualni stečajni upravnik.

1.3. Pored ZA, reforma pravosuđa u Srbiji donela je 2011. godine još dva pravosudna zakona u kojima je bilo uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti. To su Zakon o javnom beležništvu⁷ i Zakon o izvršenju i obezbeđenju.⁸ Prostor nije dozvolio da se u ovom radu razmatraju i pozitivnopravni aspekti obaveznih osiguranja od profesionalne odgovornosti javnih beležnika i javnih izvršitelja.

II. Uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti prema Zakonu o stečaju

2.1. U nauci stečajnog procesnog prava⁹ stečajni upravnik opisuje se kao centralna ili najvažnija pravna ustanova stečajnog postupka, ali se smatra da je stečajni upravnik i ličnost. Blíže objašnjavajući prvi deo prethodne konstatacije, citirani autori precizirali su da od sposobnosti, savesnosti i ispravnosti u postupanju stečajnog upravnika u velikoj meri zavisi i uspeh samog stečajnog postupka. Takođe, autori naglašavaju da se od stečajnog upravnika traže kvalifikacije odnosno stručna sprema neophodna za vođenje započetih dužnikovih poslova. Blíže objašnjavajući drugi deo napred navedene konstatacije, citirani autori ističu da poseban značaj imaju lične sposobnosti i moralni kvaliteti stečajnog upravnika, a naročito njegova pouzdanost, tačnost, preciznost, poštenje, pravičnost i dr. **2.1.1.** Stečajni postupak u državama bivše SFRJ ima svoje specifičnosti. Sprovedena istraživanja stečajnog postupka u uporednom pravu i u Srbiji¹⁰ ukazala su na to da stečaj zbog dugotrajne insolventnosti ne postoji u razvijenim evropskim privredama, ali da postoji u Srbiji i Hrvatskoj. **2.1.2.** Jedna od specifičnosti stečajnih postupaka u Srbiji bila je da dugo traju. To je ilustrovano podacima iz intervjua v. d. direktora Agencije za licenciranje stečajnih upravnika.¹¹ U intervjuu navedenom dnevnom listu ukazano je na sledeće

⁶ Član 2. ZA.

⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 5/2011 od 9. maja 2011. godine.

⁸ *Službeni glasnik RS*, br. 5/2011 od 9. maja 2011. godine.

⁹ Prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić: „Stečajni upravnik kao subjekt stečajnog postupka“, *Pravo i privreda* br. 5-8/ 2004, str. 618-630; prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić: „Stečajno procesno pravo“, *Službeni list SCG*, Beograd, 2006, str. 81.

¹⁰ Prof. dr Nebojša Jovanović: „Stečajna nacionalizacija (konfiskacija) u Srbiji“, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu* br. 1/2010, str. 130-149.

¹¹ Marijana Avakumović u dnevnom listu *Politika* intervjuisala je Ivanu Matić, v. d. direktora Agencije za licenciranje stečajnih upravnika, u tekstu pod naslovom „Stečajni upravnici ne sahranjuju, oni samo otpevaju opelo“, *Politika*, rubrika „Ekonomija“, 25. jul 2014, str. 1 i 11.

podatke: da 47 odsto postupaka traju tri godine i manje, da 35 odsto postupaka traju tri godine i više, te da dva odsto postupaka traju četiri i više godina. Dakle, navedeni podaci o dužini trajanja stečajnog postupka u Srbiji doprineli su boljem sagledavanju ambijenta u kome je ZOS regulisao uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika.

2.2. Kad je bio donet, ZOS je bio prvi zakon iz oblasti pravosuđa u Srbiji kojim je bilo uvedeno obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti aktivnog stečajnog upravnika. **2.2.1.** Svojestvo aktivnog stečajnog upravnika utvrđuje Agencija za licenciranje stečajnih upravnika po uspešno završenom ispitu i zaključenju ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti. Stečajni sudija s liste aktivnih stečajnih upravnika imenuje stečajnog upravnika kao jednog od organa konkretnog stečajnog postupka.

2.3. Prema stavu 1. člana 30. ZOS-a, stečajni upravnik zaključuje ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti u svoje ime i za svoj račun, što znači da je stečajni upravnik osiguranik u ugovoru o obaveznom osiguranju od odgovornosti. **2.3.1.** Iz citiranog stava sasvim je jasno da ZOS nije dozvoljavao da ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika zaključi ugovarač osiguranja ili drugi punomoćnik, odnosno njegov predstavnik u ime i za račun stečajnog upravnika. **2.3.2.** Već u stavu 1. člana 30. ZOS-a utvrđen je najniži iznos sume osiguranja na koji je dužan da se osigura stečajni upravnik. Reč je o iznosu od 30.000 evra u dinarskoj protivvrednosti na dan zaključenja ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. ZOS je definisao minimalnu sumu osiguranja za obavezno osiguranje stečajnih upravnika i time je omogućio osiguravaču da, polazeći od veličine zajednice rizika, utvrdi visinu premije i obim osiguravajućeg pokrića (primenom pravila aktuarske struke). **2.3.3.** Treba primetiti da se u članu 30. ZOS-a kao mogućnost ne pominje zaključenje kolektivnog ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika. Na to se skreće pažnja budući da je već naredne kalendarske godine donet ZA, kao i drugi pravosudni zakoni, koji su, uvodeći obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata, predvideli mogućnost zaključenja kolektivnog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata, javnih beležnika i javnih izvršitelja. **2.3.4.** Stečajni upravnik sa osiguravačem individualno zaključuje ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti. Posledica toga jeste mogućnost da u Srbiji bude onoliko različitih ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika koliko ima stečajnih upravnika, odnosno koliko ima osiguravača. **2.3.5.** U stavu 1. člana 30. ZOS-a označen je predmet tog ugovora putem formule – svi rizici povezani sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika. U prvom delu tumačenja te formule oprez je zahtevao najpre izraz *svi rizici* s obzirom na to da on označava pravi omnibus veoma različitih rizika, koje osiguravači u opštim uslovima osiguranja dalje mogu da preciziraju konkretnim ograničenjima

i isključenjima iz ovog osiguranja.¹² U svakom slučaju izraz *svi rizici* potiče iz pomorskog osiguranja. **2.3.6.** Preostali deo formule iz stava 1. člana 30. ZOS-a, koja glasi: *povezani sa obavljanjem poslova stečajnog upravnika* – otvorio je niz pitanja. Jedno od njih može da bude: da li je ovim osiguranjem pokrivena odgovornost stečajnog upravnika samo za greške ili propuste prema učesnicima stečajnog postupka ili i odgovornost za greške ili propuste i prema učesnicima stečajnog postupka i prema trećim licima? Odgovor na ovo pitanje sadržan je u povezivanju navedene zakonske formulacije s opštim i posebnim uslovima osiguranja. **2.3.7.** Pojam osiguranog slučaja sadržan je, po pravilu, u opštim ili posebnim uslovima osiguranja. Na taj način postupili su osiguravači u Srbiji¹³ donoseći posebne uslove osiguranja, u kojima su predvideli pojam osiguranog slučaja u obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Po tom izvoru ugovornog prava osiguranja osigurani slučaj u obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika mogao je poprimiti sledeća tri vida: (1) ako je osigurani slučaj zasnovan na pisanom dokumentu, to jest dokumentu koji je osiguranik potpisao; (2) ako je osigurani slučaj nastao zbog propusta ili previda, kada je najkasnije trebalo preduzeti radnju da bi se izbegla šteta; (3) u svim ostalim slučajevima, kada je stečajni upravnik izdao pogrešnu instrukciju ili izvršio pogrešnu radnju. Na izloženi način osiguravači su realizovali formulaciju imperativne odredbe iz stava 1. člana 30. ZOS-a, koja je glasila – da se stečajni upravnik osigurava od profesionalne odgovornosti. **2.3.8.** Navedena formulacija da se stečajni upravnik obavezno osigurava od profesionalne odgovornosti ne tangira samo pitanje pojma osiguranog slučaja. Ona otvara i sledeće pitanje: u čemu se sastoji greška ili propust stečajnog upravnika? Na postavljeno pitanje ZOS nije dao zakonodavno-pravni odgovor. **2.3.9.** Putem uopštavanja privredno-sudske prakse izdvojeni su u nauci stečajnog prava neki od propusta ili grešaka koje čine stečajni upravnici. Izdvojeni su sledeći primeri iz sudske prakse, koji glase: (1) privilegovanje jednih poverilaca na štetu drugih; (2) račun stečajnog dužnika je blokiran, a stečajni upravnik je omogućio isplatu protivno zakonskim pravilima; (3) stečajni upravnik priznao je fiktivni ugovor i time oštetio poverioce.¹⁴ **2.3.10.** Za razliku od uopštavanja privredno-sudske prakse, teorija prava osiguranja bavila se odgovorom na pitanje ko može da bude oštećen propustom ili greškom stečajnog upravnika. Na to pitanje ponuđen je sledeći odgovor: krug¹⁵ trećih oštećenih lica u ovom obaveznom

¹² Urednici dr Sanja Andrijašević i Tatjana Račić-Žlibar: *Rječnik osiguranja*, „Masmedija“, Zagreb, 1997, str. 410; mr Slobodan Samardžić: „Osiguranje imovine po načelu 'svi rizici'“, *Revija za pravo osiguranja* br. 1-2/2008 str. 11–18.

¹³ Dr Zoran Ilkić, pravni zastupnik u štetama u DDOR, „Novi Sad“: „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja od odgovornosti“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu* iz maja 2013, 361–375; Upravni odbor Kompanije „Dunav osiguranje“ a. d. o. od 14. juna 2010. godine: *Uslovi za osiguranje profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika*.

¹⁴ Prof. dr Mihailo Velimirović: *Stečajno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta „Union“ i Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2010, str. 186.

¹⁵ Prof. dr Slobodan Stanišić: „Osiguranje stečajnog upravnika od odgovornosti za štetu“, *Pravna riječ* br. 40/2014, str. 527–535.

osiguranju od profesionalne odgovornosti obuhvatio bi sve učesnike stečajnog postupka, kao i lica koja imaju interes da traže naknadu štete od osiguravača ili od stečajnog upravnika. Izložena mišljenja zaslužuju pažnju našeg zakonodavca. **2.3.11.** Znatno pre donošenja ZOS-a, osiguravajuća praksa i teorija prava osiguranja u SFRJ usaglasili su stanovišta. Naime, usaglasili su da šteta koju stečajni upravnik može pričiniti oštećenom spada u čiste imovinske štete. Njena definicija¹⁶ je obično sadržana u opštim uslovima osiguranja osiguravača i glasi: čista imovinska šteta označava štetu koja se neposredno sastoji u novcu, a nije nastala povredom lica ni oštećenjem odnosno uništenjem stvari. Taj oblik čiste imovinske štete javlja se ne samo kod obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika nego i kod obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata (o čemu će biti reči u narednom odeljku ovog rada).

2.4. Prema stavu 2. člana 30. ZOS-a, odbor poverilaca može u bilo kom trenutku zahtevati od stečajnog upravnika da zaključi ugovor o dodatnom osiguranju od profesionalne odgovornosti za konkretan stečajni postupak i na iznos veći od iznosa iz stava 1. ovog člana, a stečajni upravnik je dužan da takvo osiguranje ugovori, osim ukoliko ne dokaže kako nije u mogućnosti da na tržištu ugovori takvo osiguranje. Prema stavu 3. člana 30. ZOS-a, iznos iz stava 2. ovog člana određuje odbor poverilaca s obzirom na visinu stečajne mase i posebne okolnosti, kao i postojeće ili moguće rizike, s tim što stečajni sudija, postupajući po službenoj dužnosti ili po zahtevu zainteresovanog lica, može naložiti umanjeње tog iznosa ili u potpunosti zabraniti preuzimanje dodatnog osiguranja ako proceni da su troškovi premije dodatnog osiguranja neopravdano visoki. **2.4.1.** Prva konstatacija uz odredbe st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a bila bi da je ovim putem uvedeno dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Kod uvođenja dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti ZOS je predvideo odgovarajuća zakonska ovlašćenja za različite organe stečajnog postupka. Cilj odredaba st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a bio je da odluku o zaključenju ugovora s dopunskim osiguranjem od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika razmatra i donosi više organa stečajnog postupka. **2.4.2.** Zaključenje ugovora o dopunskom osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika podrazumeva sumu osiguranja veću od 30.000 evra. To predstavlja drugu konstataciju zasnovanu na odredbama st. 2. i 3. člana 30 ZOS-a. Drugim rečima, zakonodavac je ostavio slobodu stečajnom upravniku i ostalim organima konkretnog stečajnog postupka da sa osiguravačem pregovaraju o rizicima koji se javljaju u konkretnoj situaciji. To su pozitivne strane ovog zakonskog rešenja. **2.4.3.** Iz teorije prava osiguranja¹⁷ poteklo je sledeće pitanje: da

¹⁶ Dr Vojislav Sokal, sam. savetnik ZOIL „Dunav“ u penziji: „Prilog diskusiji na temu Kopaoničke škole prirodnog prava 'Šteta i njena naknada'“, *Pravni život* br. 1-2/1993, str. 185.

¹⁷ Prof. dr Jovan Slavnić: „Posebne odredbe o obaveznom osiguranju od odgovornosti kao predmet regulisanja zakona koji uređuje ugovor o osiguranju“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije sa savetovanja održanog aprila 2011*, str. 173–215 (posebno str. 191 i fusnota br. 41).

li su organi stečajnog postupka (odbor poverilaca, stečajni sudija, stečajni upravnik) kompetentni da odlučuju o tome treba li stečajni upravnik da pristupi zaključenju ugovora s osiguravačem u dopunskom osiguranju od profesionalne odgovornosti. U vezi s pokrenutim pitanjem, nesumnjivo je da do sada odredbe st. 2. i 3. člana 30. ZOS-a nisu bile prihvaćene za noveliranja ZOS-a. Da li će ih zakonodavac ubuduće prihvatiti, ostaje da se vidi.

2.5. Iz odredaba stava 4. člana 30. ZOS-a proizašlo je jedno važno pravno pravilo koje glasi: premija dodatnog osiguranja iz stava 2. ovog člana predstavlja obavezu stečajne mase. **2.5.1.** Aktivni stečajni upravnik zaključuje individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti i premiju osiguranja po osnovu tog ugovora plaća iz sopstvenih sredstava. Ugovor o dopunskom osiguranju od odgovornosti stečajni upravnik takođe zaključuje individualno, ali se premija tog osiguranja isplaćuje na teret stečajne mase. Pored visine sume osiguranja, tu leže neke od razlika između zaključenog obaveznog i dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. **2.5.2.** Navedeno pravilo iz stava 4. dobilo je danas na aktuelnosti. Naime, pravilo iz stava 4. u vezi s jednom od odredaba iz stava 1. tog člana (da stečajni upravnik zaključuje ugovor – u svoje ime i za svoj račun) poslužili su kao argumenti u pokrenutoj javnoj diskusiji¹⁸ o neimenovanom ugovoru o osiguranju za tuđ račun i/ili neimenovanom ugovoru o osiguranju za račun koga se tiče (član 1417. i dr. u Prednacrta građanskog zakonika RS¹⁹). **2.5.3.** U odnosu na zakone u Srbiji, donete do 2009. godine,²⁰ u kojima je putem zakona bilo uvedeno obavezno osiguranje od odgovornosti, član 30. ZOS-a se utoliko razlikovao od njih što je propisao iznos minimalne sume osiguranja za obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Pored osnovnog obaveznog, ZOS je uveo i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti, koje je praćeno odgovarajućim ovlašćenjima organa stečajnog postupka u odlučivanju o tome da li je celishodno da se zaključi dopunski ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti stečajnog upravnika. Međutim, ZOS je neke od važnih elemenata obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika, izloženih u ovom poglavlju, prepustio osiguravajućoj praksi, tako da je u tom delu ovo obavezno osiguranje sumarno regulisano u ZOS-u.

¹⁸ Mr Slobodan Ilijić: „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Pravna riječ* br. 32/2012, str. 757–768. Prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2011*, str. 284–299; prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti organa pravnog lica – pravna priroda i primena“, *Tokovi osiguranja* br. 2/2012, str. 5–19 i dr.

¹⁹ Tekst Prednacrta građanskog zakonika RS iz maja 2015. godine. Prof. dr P. Šulejić, *ibidem*.

²⁰ Mr Slobodan Ilijić: „Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine“ (I), *Tokovi osiguranja* br. 3-4/2008, str. 3–17; mr Slobodan Ilijić: „Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine“ (II), *Tokovi osiguranja* br. 1-2/2009, str. 26–40.

III. Uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti prema Zakonu o advokaturi

3.1. Ima mišljenja²¹ da je advokatura stara koliko i država i pravo. Tokom istorije odnos između države i prava s jedne strane, i države i advokature s druge strane, bio je dinamičan, pri čemu je svaka vlast postavljala advokaturu u neke normativno-pravne granice. S promenom vlasti, uključujući promenu pravnog sistema u društvu, rasla je potreba za razumevanjem, tumačenjem i objašnjavanjem pravnih instituta, pa je u tome učešće uzimala i advokatura. **3.1.1.** Prema istom mišljenju,²² ustavni osnov za advokaturu kao profesiju predviđen je u članu 67. Ustava RS, u kome su obuhvaćeni vidovi pravne pomoći građana. Naime, u članu 67. Ustava RS predviđeno je da pravnu pomoć građanima pruža advokatura, kao i službe pravne pomoći koje se osnivaju u jedinicama lokalne samouprave. Pored toga, to mišljenje je ukazalo da je advokatura kao profesija tesno povezana s primenom više članova Ustava RS. Navedeno mišljenje posebno je ukazalo: na član 32. Ustava RS, u kome je predviđeno pravo na pravično suđenje, na član 33. Ustava RS, u kome su predviđena posebna prava okrivljenog, na član 34. Ustava RS, u kome je regulisana pravna sigurnost u kaznenom pravu, na član 35. Ustava RS, u kome su predviđeni pravo na rehabilitaciju i pravo na naknadu štete. Pored Ustava RS, advokaturu kao profesiju uređuje niz posebnih (naročito) procesnih zakona. Oni utvrđuju advokaturu kao samostalnu i nezavisnu profesiju, ali i kao uslužnu delatnost za fizička i pravna lica. Na izložen način navedeno mišljenje zaokružilo je savremen pogled na advokaturu kao profesiju. **3.1.2.** Na osnovu navedenih ustavnih odredaba, odredaba ZA i Statuta Advokatske komore Srbije,²³ Advokatska komora Srbije donela je Kodeks profesionalne etike advokata²⁴ (dalje u tekstu: Kodeks). Stručnoj javnosti, a time i osiguravačima i klijentima advokata, komentator navedenog Kodeksa²⁵ skrenuo je pažnju na deset načela i čitav niz drugih pravila, čijom povredom se smatra to da se advokat protivpravno ponaša, odnosno da se ogrešio o profesiju advokata. Ta protivpravnost predstavlja povod za disciplinski postupak pred disciplinskim organom advokatske komore. Ona ukazuje na ponašanje advokata koje je pokriveno obaveznim osiguranjem od profesionalne odgovornosti, ali u isto vreme i na ponašanje advokata koje nije pokriveno ovim obaveznim osiguranjem. Prema tome, jasno je da se u Srbiji nastojalo da se advokatura kao profesija pokrije zakonskim i podzakonskim opštim aktima. Budući da je ZA prvi put u Srbiji regulisao pravni institut obaveznog osiguranja od

²¹ Dr Đorđe D. Sibinović: *Profesija advokat*, „Printmedija“, Beograd, 2010.

²² Ibidem, str. 19–24.

²³ *Službeni glasnik RS*, br. 85/2011.

²⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 27/2012.

²⁵ Dr Slobodan Beljanski: „Komentar novog Kodeksa profesionalne etike advokata“, *Pravni instruktor* br. 19 (maj 2012), str. 24–27.

profesionalne odgovornosti advokata, odgovor na pitanje koliko se u tome uspeo daće u krajnjoj liniji osiguravajuća praksa.

3.2. Najvažnije odredbe o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata predviđene su u članu 37. ZA. Iznad tog člana naimenovanje je glasilo: obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti – što upućuje na zaključak da se članom 37. ZA htelo samo uvesti obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata. U stvari, uvođenje obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata bio je jedan od ciljeva kojim je obrazlagano donošenje novog ZA. Na listi država u kojima je uvedeno obavezno osiguranje²⁶ advokata nalaze se gotovo sve evropske države²⁷ i gotovo sve bivše republike SFRJ, a Srbija je sa ovim ZA među poslednjim državama u Evropi koje su uvele obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata.²⁸ **3.2.1.** U stavu 1. člana 37. ZA predviđeno je da je advokat dužan zaključiti ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti kod organizacije za tu vrstu osiguranja. Drugim rečima, zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti tretirano je kao zakonska dužnost advokata, ali je zakonodavac svoju dužnost da utvrdi minimalnu sumu tog osiguranja preneo na Advokatsku komoru Srbije u saglasnosti s nadležnim ministarstvom. **3.2.2.** Druga tema stava 1. člana 37. ZA bila je organizacija registrovana za ovu vrstu osiguranja. Redaktor ZA je imao u vidu osiguravača, koji je od organa za nadzor nad delatnosti osiguranja dobio dozvolu za bavljenje ovom vrstom osiguranja. Drugo je pitanje što je redaktor ZA u navedenoj formulaciji imao u vidu pojam organizacije za osiguranje – koji je prevaziđen, a ne važeći pojam *društvo za osiguranje*. Najzad, u vezi s navedenom formulacijom iz stava 1. člana 37. ZA zakonodavac je morao imati u vidu činjenicu da onaj osiguravač, koji ima dozvolu za prodaju ove vrste osiguranja, nije u zakonskoj obavezi da zaključuje ugovore (kolektivne ili individualne) o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata ako u svojoj poslovnoj politici ocenjuje da u tom poslu nema izgleda na uspeh (na primer, zato što je mala zajednica rizika i sl.).

3.3. Prigovarano²⁹ je odredbama člana 37. ZA da sadrže sumarne odredbe o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata i da u tim

²⁶ Prof. dr Jovan Slavnić: *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, Savremena administracija, Beograd, 1978, str. 75–84; Sergej Simoniti: *Uvođenje obaveznih osiguranja – Evropska unija i slovenačka iskustva*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije iz aprila 2008, str. 70–96; Mr Slobodan Ilijić: „Oblici prava osiguranja u važećem zakonodavstvu Srbije“, *Pravni informator* br. 7-8/2008, str. 69–74.

²⁷ Mr Slobodan Ilijić: Seminar Društva za podršku osiguranja u Srbiji povodom Predloga zakona o advokaturi u kome je predviđeno obavezno osiguranje od odgovornosti advokata, *Revija za pravo osiguranja* br. 1-2/2006, str. 69–78

²⁸ Dr Z. Ilkić, fusnota br. 13.

²⁹ Prof. dr Predrag Šulejić: „Osiguranje od odgovornosti advokata“, *Zbornik radova Saveza udruženja pravnika Srbije i Republike Srbije iz juna 2011. godine*, str. 83–92.

odredbama nisu dati odgovori na brojna pitanja funkcionisanja ovog osiguranja, tako da se neregulisana pitanja osiguranja u ZA prepuštaju nekim drugim zakonima (Zakonu o obligacionim odnosima, Zakonu o privrednim društvima i dr.), kao i opštim i posebnim uslovima osiguranja koje donose osiguravači. **3.3.1.** Precizirajući koja su to brojna neregulisana pitanja ovog osiguranja u ZA isti autor³⁰ je izložio da se mislilo: na obavezu zaključenja ugovora o osiguranju, na određivanje ugovarača osiguranja, na obim pokrića, odnosno na predmet osiguranja, na minimalni limit pokrića, na osigurani slučaj i na prigovore koje osiguravač ne može da ističe oštećenom licu, kao i na isključenja iz ovog osiguranja. Dakle, navedeni autor izložio je kritici u celini odredbe člana 37. ZOS-a. **3.3.2.** U daljoj kritici koncepcije ZA isti autor³¹ se posebno osvrnuo na član 48. stav 1. tač. 5. u vezi sa članom 37. ZA. Povodom ova dva člana stao je na stanovište da ZA ne omogućava pouzdan odgovor na sledeće pitanje: da li zaključenje ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokatskog orthačkog društva sa osiguravačem ima za posledicu to da je obavezno osigurano samo advokatsko orthačko društvo ili su zaključenjem tog ugovora obavezno osigurani i društvo i svi advokati članovi tog društva? **3.3.3.** Bez pozivanja na prvog autora i na povezivanje navedenih članova ZA iz prethodne tačke, drugi autor³² je konstatovao da je u ZA pokrivena zakonska odgovornost advokata, kod njega zaposlenih advokata i advokata saradnika, advokatskih pripravnika i drugog osoblja advokatske kancelarije, odnosno orthačkog društva advokata, za materijalnu štetu koja je klijentu prouzrokovana bavljenjem advokature. Dakle, čini se da su prvi i drugi autor došli do različitih konstatacija o istim odredbama ZA. **3.3.4.** Po mišljenju potpisnika ovog rada, kad zakonodavac ne nađe pravu meru u formulisanju svih elemenata jednog pravnog instituta, odnosno kad obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti ostane sumarno regulisano, kao što je to bilo sa odredbama člana 37. ZA, u stručnoj javnosti događaju se protivrečna pravna tumačenja veze između pojedinih članova tog zakona.

3.4. Prema stavu 2. člana 37. ZA, advokatska komora može zaključiti ugovor o kolektivnom osiguranju od profesionalne odgovornosti za sve advokate upisane u njen imenik advokata. Prema stavu 3. člana 37. ZA, Advokatska komora Srbije utvrđuje minimalnu sumu osiguranja za štetu od profesionalne odgovornosti. Najzad, u stavu 4. člana 37. ZA advokatska komora uskratit će izdavanje ili produženje važenja advokatske legitimacije advokatu koji nije zaključio ugovor o osiguranju, osim u slučaju osiguranja iz stava 2. ovog člana. **3.4.1.** Podnoseći zahtev za upis u advokatsku komoru, budući advokat je dužan da podnese individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne od odgovornosti zaključen sa osiguravačem, što znači da je početno stanje – individualni ugovor o obaveznom osiguranju od

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Dr Z. Ilkić, fusnota br. 13.

profesionalne odgovornosti. **3.4.2.** U odredbama Statuta Advokatske komore Srbije (čl. 273 do 278) (dalje u tekstu: Statut AKS) razrađene su okolnosti, rokovi i drugi uslovi čijom primenom advokat sa zaključenim individualnim ugovorom može da se za narednu kalendarsku godinu uključi u kolektivni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti³³ i obrnuto, da napusti kolektivni ugovor i opet zaključi individualni ugovor, a sve to pod propisanim uslovima **3.4.3.** Izloženi pravni režim ZA i Statuta AKS u pogledu zaključenja (individualnog ili kolektivnog) ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti omogućio je, po mišljenju potpisnika ovog rada, da u Srbiji osiguravači jedan drugom konkurišu pri zaključenju individualnog ugovora o osiguranju advokata, odnosno da međusobno konkurišu pri zaključenju kolektivnog ugovora o osiguranju advokata. Izloženi pravni režim ZA i Statuta AKS pružio je osiguravačima veliku slobodu u definisanju obima pokrivača i raznolikosti opštih ili posebnih uslova osiguranja advokata. Negativna strana ovog pravnog režima sastojala se u nejednakoj zaštiti advokatske profesije i nejednakoj zaštiti oštećenih lica advokatskom greškom na teritoriji Srbije. Rečju, izloženi pravni režim u ZA i Statutu AKS konstituisan je kao da nikakvih zastoja ili nesaglasnosti oko kolektivnog ugovaranja ovog osiguranja ne može da bude, niti će ih biti u perspektivi. **3.4.4.** Po mišljenju potpisnika ovog rada, kolektivni³⁴ ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata (zaključen na nivou Advokatske komore Srbije ili regionalne advokatske komore) povoljniji je za advokata pojedinca, osiguranika, nego individualni ugovor o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata osiguranika. Kolektivni ugovor o osiguranju zaključen posredstvom Advokatske komore Srbije (ili jedne od devet regionalnih komora) može obuhvatiti veću zajednicu rizika, što povlači za sobom manju premiju za osiguranika advokata i višu sumu osiguranja za sve osiguranike tokom važenja jednogodišnjeg kolektivnog ugovora o obaveznom osiguranju. **3.4.5.** Na izradi ZA u okviru advokatskih komora (Beograda i Srbije) radilo je nekoliko radnih grupa (skoro jednu deceniju). Već na početku rada jedne od radnih grupa³⁵ raščišćeno je pitanje predmeta obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti u budućem ZA. U tom pogledu stalo se na stanovište da predmet budućeg obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata čine: (1) neblagovremeno podnošenje tužbe ili izjavljivanje pravnog leka; (2) uskraćivanje pravne pomoći, odnosno nepružanja pravne pomoći klijentu i posle otkaza punomoćja ako je to neophodno da se za klijenta otkloni šteta (30 dana po otkazivanju punomoćja); (3) izostanak sa ročišta ili rasprave; (4) priznanje tužbenog zahteva, odricanje od tužbenog zahteva ili od prava na žalbu,

³³ Doc. dr Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata (predlog rešenja u srpskom pravu)“, *Pravni život* br. 10/2011, str. 835–864.

³⁴ Doc. dr Nataša Petrović Tomić, „Osiguranje od odgovornosti advokata novina u srpskom pravu“, *Pravo i privreda* br. 10-12/2011, str. 168–170.

³⁵ Mileva Bogdanović, „Odgovornost advokata i osiguranje za štetu od advokatske delatnosti“, *Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Jugoslavije iz aprila 2003*, str. 130–136.

povlačenje tužbe i sl. protivno volji klijenta; (5) zaključenje nekog ugovora protivno volji stranke i na njenu štetu ili nezaključenje ugovora, odnosno neblagovremeno zaključenje ugovora; (6) odavanje profesionalne tajne; (7) neblagovremeno vraćanje spisa predmeta klijentu, odnosno nevraćanje spisa uopšte klijentu ili gubitak spisa i dokumentacije poverene advokatu radi ostvarenja nekog prava; (8) ostalo. Ni noviji pravni napisi o predmetu odgovornosti advokata, odnosno o predmetu obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata,³⁶ ne odstupaju bitno od navedenih stavova citirane radne grupe. Međutim, uobičajene poslove advokature ZA nije jasno zakonodavno-pravno izrazio, pa iz toga nije lako klijentu advokata u Srbiji da izvede dokle se prostiru granice osiguravajućeg pokrića advokata, a odakle počinju isključenja i ograničenja od obaveznog osiguranja od njihove profesionalne odgovornosti. **3.4.6.** Posle donošenja ZA, Statuta AKS, Upravni odbor Advokatske komore Srbije Odlukom od 14. jula 2012³⁷ stao je na pravno stanovište da advokat može biti imenovan za neizvršnog-nezavisnog direktora privrednog društva pod sledeća tri uslova: (1) da advokat ne zasniva radni odnos u privrednom društvu radi obavljanja neizvršnog-nezavisnog direktora; (2) da advokat koji obavlja poslove neizvršnog-nezavisnog direktora ne bude upisan u registar Agencije za privredni registar kao zastupnik ili prokurista tog privrednog društva; (3) da ne postoji konflikt interesa. Očigledno, navedena odluka doneta je posle početka primene člana 37. ZA. **3.4.7.** Apstrahujući pitanje zakonitosti³⁸ navedene odluke, po mišljenju potpisnika ovog rada, navedena odluka ima ili može imati višestruko dejstvo na perspektivu obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata. Prvo, navedena odluka zaoštrila je pitanje predmeta ovog obaveznog osiguranja, koje je sumarno regulisano u ZA. Poslovi advokata po osnovu navedene odluke izlaze iz kruga do sada uobičajenih poslova advokature u Srbiji. Drugo, navedena odluka nesumnjivo je ukazala na potrebu da se novelira ZA sa idejom da se omogući uvođenje dopunskog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata za ovakve i slične poslove. U nemačkom pravu osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata³⁹, zbog ovih i sličnih poslova advokata, predviđeno je dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti. Treće, navedena odluka predstavlja novu okolnost u odnosu na već zaključene kolektivne ili individualne ugovora o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata. Kao nova okolnost, upravo navedena odluka upućuje na potrebu da osiguravači ponovo procene rizike u odnosu na zaključene

³⁶ Borivoje Živković, sudija Apelacionog suda u Beogradu: „Odgovornost advokata za greške i pravo na naknadu štete“, *Zbornik radova Udruženja za odštetno pravo iz septembra 2016*, str. 97–111.

³⁷ Prof. dr Zlatko Stefanović: „Pravo advokata da bude imenovan za neizvršnog-nezavisnog direktora privrednog društva (Značaj Odluke Upravnog odbora Advokatske komore Srbije i mogućnost primene u praksi)“, *Pravni instruktor* br. 27, za septembar 2012, str. 16–19.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Zoran M. Janjić, advokat iz Beograda: „Prevod sa nemačkog Posebnih uslova i opisa rizika za advokate“, *Zbornik radova Društva za podršku osiguranja u Srbiji iz oktobra 2005*, str. 1–4.

ugovore o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata u Srbiji. **3.4.8.** Nekako posle početka primene odredaba ZA o obaveznom osiguranju od profesionalne odgovornosti advokata u srpskom pravu Savet evropskih advokatskih komora⁴⁰ preporučio je nacionalnim komorama ili udruženjima da minimalna suma osiguranja bude 100.000 evra po osiguranom slučaju i ukupno 200.000 evra u godini osiguravajućeg pokrivača. Iznosi tako utvrđenih suma osiguranja odgovaraju državama gde ima oko ili više od sto hiljada advokata, kao što je, na primer, Nemačka⁴¹, sa 140.000 advokata. **3.4.9.** Sve navedeno ukazuje na to da je kod nas u ZA sumarno regulisan pravni institut obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata.

Zaključci

1. Zakon o stečajnom postupku iz 2009. godine uveo je obavezno osiguranje i dopunsko osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika, dok je Zakonom o advokaturi iz 2011. godine uvedeno samo obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti advokata.

2. U Zakonu o advokaturi iz 2011. godine pravni institut obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti advokata regulisan je sumarno u celini. Obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti stečajnih upravnika u Zakonu o stečaju iz 2009. godine regulisano je samo u jednom delu sumarno. Bilo bi poželjno da se kod oba zakona proceni potreba za njihovim noveliranjem u smislu predloga i sugestija iz ovog rada.

Literatura

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS* br. 98/2006.
- Zakon o stečaju, *Službeni glasnik RS* br. 104/2009, 99/2011-dr. zakon, 71/2012-odluka US, 83/2014, 113/2017 i 95/2018.
- Zakon o advokaturi, *Službeni glasnik RS* br. 31/2011 i 24/2012-odluka US.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ* br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 i 57/1989, *Službeni list SRJ* br. 31/1993.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja*, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1973.
- Prof. dr Jovan Slavnić, *Obavezno osiguranje, osnove sistema i koncept njegovog regulisanja*, „Savremena administracija“, Beograd, 1978.
- Prof. dr Predrag Šulejić, *Pravo osiguranja, drugo prošireno izdanje*, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1980.

⁴⁰ Nevenka Lalić: „Obavezno osiguranje od profesionalne odgovornosti sa osvrtom na advokatsku delatnost“, *Pravni instruktor* br. 19/2012, str. 60–62.

⁴¹ Dr Z. Ilkić, fusnota br. 5.

- Prof. dr Vladimir Jovanović, „Obim pokrića po osnovu osiguranja od odgovornosti“, *Anali Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1162-1181.
- Prof. dr Predrag Šulejić, „Osiguranje od odgovornosti davalaca usluga“, *Anali Pravnog fakulteta* br. 6/1982, str. 1011-1030.
- „Osnovni principi o ulozi advokata“, završni dokument Osmog kongresa OUN o prevenciji kriminala i postupanju s počiniocima krivičnog dela, Havana, 27. Avgust – 7. septembar 1990.
- *Rječnik osiguranja*, urednici dr Sanja Andrijašević i Tatjana Račić-Žlibar, „Masmedija“, Zagreb, 1997.
- „Sloboda obavljanja advokatske profesije“, Preporuka Komiteta ministara saveta Evrope od 25. oktobra 2000.
- Prof. dr Mirko Vasiljević, *Poslovno pravo*, Udruženje pravnika u privredi SRJ, Beograd, 2001.
- Prof. dr Gordana Stanković i prof. dr Nevena Petrušić, *Stečajno procesno pravo*, „Službeni list SCG“, Beograd, 2006.
- Prof. dr Mihailo Velimirović, *Stečajno pravo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd, 2010.
- Dr Đorđe D. Sibinović, *Profesija advokat*, „Printmedija“, Beograd, 2010.
- „Principi ponašanja u advokaturi“, prihvaćeni na sesiji Međunarodne advokatske komore (IBA) od 25. maja 2011.
- Komisija Vlade Republike Srbije za izradu građanskog zakonika: *Građanski zakonik Republike Srbije, radni tekst pripremljen za javnu raspravu*, Beograd, 29. maja 2015. godine.